

ארוך וכלים. אמר ליה [שמא] בצל אל היית וידעת. אמר רב יהודה אמר רב יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. כתיב הכא (שמות לה) "וימלא אותו רוח אלהים [בחכמה ובתבונה וברעת]" וכתוב התם (משלי ג) "ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים אלהים".

אותיות שנבראו בהן שמים וארץ. ע"י ליורסן ונס' יצירה תני להו: כל חלוס ולל טוות. כל החלומות יראה אלס. אל יראה [אחל] מלאתם שכול שרזי בתענית שאינו טוב. טוות לשון תענית כמו ונת טוות האמור בליוש (דכאל ו):

עין אי"ה

ע"כ ציור השכלי להקדים בלימודו הארוך וכלים למשכן, ולתלות הקדמת המשכן רק באשר ראוי לבאר תחלה את משפט הכלל ואח"כ את פרטיו. ע"כ התבאר תחילה לו במראה הנבואה המקום הכללי המשכן ואח"כ הדברים הפרטיים שבו. אבל בענין המלאכה, המקודש מחבירו חק שכלי של צדק ויושר הוא שיהיה קודם מחבירו. בצלאל אמנם בתור צייר הקרוב מאד אל הטבע והמציאות, לא היה יכול לצייר סדר שאינו כמנהגו של עולם. ובאשר מנהגו של עולם זה הוא מקור הברכה להנפש המציירת שתדע לצייר את החיים כמו שהם. למשל המנורה, פרחיה כפרחים ממש טבעיים כפי מנהגו של עולם, הגביעים כמנהגו של עולם והמנהג הנהוג, ובאשר כח מנהגו של עולם היה חזק בנפש הציורית של בצלאל אמר שהסדר הנכון הוא אמנם בכל דבר כפי מנהגו של עולם, שאדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכו כלים. ואנו כיון שאנו עסוקים ע"פ ציווי המקום ב"ה בדרכי ההרגש והציור ראוי לנו להשוות את הנהגתינו למנהגו של עולם, שהוא החק הכללי השורר בחכמת הציור. וע"ז א"ל משה: בצל אל היית וידעת, שאמנם אורו של מקום ב"ה הוא החכמה העליונה והצדק המוחלט, אבל גם הרגש הטבעי של הנפש הזכה, המבורכה בחכמה של חושב מחשבות וכל מלאכת חרש וחושב הוא בערך הצל אל האור, שעם שניהם יחד יושלם כח הראות וכללות מראות הנמצאים. ע"כ בצלאל ע"ש חכמתו המיוחדת לו ההרגשית, שתוכל להרגיש בחזקה את המציאות כמו שהיא, שהוא כשבא בתכלית שלמותו עם ברכת אלהים של "ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה וברעת"², הוא מתלונן בצלאל שהוא קרוב למעלת הנבואה שנושאה היא החכמה האלהית שהיא דבר ד' אוראל "פתח דברך יאיר"³, והסכים לו משה, באשר הרגש הטבעי הוא הכח האלהי שעל ידו תגלה החכמה האלהית ביצירת נפש האדם ההרגשית ע"פ תכונתה האמתית.

הקב"ה עשה משכן ארון וכלים, א"ל שמא בצל אל היית וידעת. הרגש הטבעי של הנפש המצטיינת במלאכת המחשבת של הציור, עיקר כשרונו הוא שיהי ציורו חזק מאד וטבעי. רגשו הפנימי שהוא הכשרון המיוחד לחכמה הזאת של מלאכת הציור, לא תתנהו בשום אופן לצייר איזה דבר שלא כמנהגו וארחו הראוי לו ע"פ תכונתו. כחכם הזימרה האמיתי אשר בשמעו קול של נגינה שאינו ע"פ חוקי ההרמוניא הטבעיים החקוקים בנפש, לא תוכל נפשו לשאתה ויכיר שכאן יש חסרון סדר, שנפשו הטבעית כבר מרגשת את הראוי ואת שאינו ראוי לפי מצב הנפש הטבעית בסדרי ההרמוניא.¹ גם הצייר האמיתי רושם של הרגשו חזק מאד לצייר כל דבר ע"פ טבעו המיוחד לו, ואותו הצביון שיש במציאות מוכרח הוא שיצא מתחת יד ציורו, והשינוי שבין המציאות אל הציור לא תוכל נפשו העדינה לקבל במנוחה. והנה הרגש הזה של הציור כשהוא נשלם לכל פרטיו הוא חכמה רבה וצריך לזה כשרון טבעי בנפש, ומכש"כ במעלה העליונה של חכמתו של בצלאל בציוריו שנחה עליו רוח אלהים, שודאי כל התנאים של בעל הכשרון היותר נעלה בחכמת הציור לא חסרו לו.⁷ והנה ודאי יש הבדל בין הסדר המצטייר אצל המשיג החכם מצד חוקי החכמה, לסדר המצטייר אצל המצייר מצד כשרון של חכמת הציור והרגשו העמוק. שאצל החכם המשיג בחכמתו, יפול הסדר בכל דבר כפי הראוי מצד החכמה והמוסר, ואצל המצייר הטבעי האמיתי יפול הציור אצלו כפי מה שהוא בעולם המציאות, וכל חכמתו הוא, היא כמה שהוא שוה בהתפעלות ציוריו אל המציאות בפועל. והנה לגבי אדון כל המעשים ית' אין הבדל כלל בין סדר של חכמה לסדר של ציור, כי החכמה העליונה מגביהה לשבת ומשפלת לראות, וכח הציור עצמו ושוינו עם המציאות הלא הוא חק מחקי המציאות, שיצרים יוצר כל בחכמה ובצדק נשגב. אמנם המשיגים יתחלפו באיכות קבולם, מי שנפשו מיוחדת ביותר אל החכמה והצדק הנשגב, תתקרב הרגשתו לסדר המפיק מוסר ורוח צדקה, ומי שכשרון הציור חזק בו יתקרב יותר בציוריו אל המציאות וההוה.

ל. אר"י אמר רב, יודע הי' בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא ואמלא אותו רוח אלהים בחכמה ובתבונה וברעת, וכתוב התם ד' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה, וכתוב בדעתו תחומות נבקעו ושחקים יערפו טל. הכשרון האמיתי של המצייר האמן

ע"כ כשא"ל הקב"ה למשה עשה לי משכן ארון וכלים, ולא פורש אם סדרם צריך להיות כך כמאמרם או אין הסדר מעכב וטעם אחר יש בהקדמה. הנה לפי משפט המוסר כל המקודש מחבירו הוא קודם לחבירו.¹ ע"כ המשכן שהי' רק הסכה והמקום להכיל בתוכו הארון, והכלים שבהם תעשה עצם העבודה, נוטה

כט. 1. זבחים פט א. 2. שמות לה לא. 3. תהילים קיט קל.

בתבונה" וכתוב (שם ד) "ברעתו תהומות נבקעו". אמר רבי יוחנן אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה שנאמר (דניאל ב) "יהב חכמתה לחכימין [ומנרעא ליודעי

עין אי"ה

והנה כל אלה הדברים הנאמרים בכללם כיוצר כל ית"ש בהעריכנו את פלאות חכמת היצירה כולה, צריכין להמצא מעין דוגמתן כחכם שלם לחכמת מלאכת מחשבת. ועל ערך היותר נשגב ויותר רם נתברך בזה בצלאל ע"פ רוח אלהים. להשלים ציור אמיתי צריך חכמה גדולה בהעמדת החלקים הגשמיים שבו, בחלוקת אורותיו וצלליו חלקי ציציו ופרחיו וכיו"ב, הכיון והדיוק הנמרץ אל עצם טהרת המציאות הכיוון. אמנם יותר מזה תגדל ערך חכמת הציור בתור חכמה גבוהה ומלאכת מחשבת מצד הרוחני שבה. כי הציור צריך שיהיה מלא ענין, פועל על הכוחות הנפשיים למלאותם כבוד וקדושה פנימית, מרומם ומנשאם אל הדר כבוד אל עליון לרוממו ולגדלו בלב נאמן ורוח טהור, ועם זה לא יחסר מן הציור כל נקודה היותר פנימית, בין מצד גשמיות הציור כפי שיוונו אל הטבע והמציאות, בין מצד רוחניותו כפי הראוי לעשות הרושם היותר חזק והיותר קדוש וטהור בלבבות, ואין ספק שגמר תכלית החכמה בכל שלימותה לפי המטרה הקדושה שהיתה במעשה המשכן א"א להגיע לזה כ"א ברוח אלהים, אשר השי"ת מלא אותו בחכמה, נגד חלק הגשמי של מלאכת המחשבת. בתבונה נגד החלק הרוחני שבה, וברעת החלק הדייקני היותר פרטי בין מצד הרוחניות בין מצד הגשמיות. ויותר ממה שהי' כל אחד מאלה שלשת השלמות שלם במלאכת הקדוש הזאת של בצלאל מצד עצמו, היו נערכים כל אלה בצירוף נפלא באותו הצירוף של הרוחניות והגשמיות והדייקנות הפרטיות שיש בכריאה הכללית עצמה מצד גשמיותה ורוחניותה, ודייקנותה לעומת כל המשאלים היותר דקים שבכל נפש מרגשת. ומצד הרגש הקדוש שפעם בקרבו, הי' יודע לצרף את האותיות הפרטיות שבהם נבראו שמים וארץ, לדמות מעשיו בציוריו דומים למעשה בראשית מצד גשמיותם ורוחניותם ודייקנותם. וההערכה של ההשויה הכוללת את שלשת אלה היתרונות אחד מול רעהו, ורק בהכנה של חכמת אלהים כזאת היה ראוי לגשת [אל] עבודת המלאכה של החרשת והמחשבת במשכן, שהיה צריך להשכין בו כבוד אלה נורא הוד, ולהשלים על ידי כל המלאכה את קדושת נפשות כלל ישראל ולהאדיר קרבנם אל ד' אלהי ישראל אדון כל המעשים ב"ה.

לא. אר"י אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר יהב חכמה לחכימין ונו, שמע רב תחליפא בר מערבא אזל אמרה קמיה דר"א, א"ל אתון

כשהוא ברום מעלת כשרונו, ובפרט מי שהגיע למדה זו שכשרונו נקדש ברוח אלהים, הוא להיות מכיר בעמקי טבעי המציאות בין מצד הגשמי שלהם בין מצד הרוחני שבהם. והנה כללות בנין המציאות נאמר עליו "בחכמה ובתבונה וברעת". והדברים כוללים יחס המציאות כולה בכללה, ויחס חלקיה זה לזה, הרוחניות והגשמיות. ובכלל הננו מכירים את הכוחות הגשמיים לנפעלים ואת הכוחות הרוחניים לפועלים עליהם, לשכללם ולפתחם. החכמה תאמר על העמדת המציאות כולה בעצה עמוקה, שהיא מלאה כח ועז של קיום נפלא והערכה של שיווי ויושר נהדר. אמנם התבונה תאמר על ערך המציאות לא כפי מה שהיא לפנינו, או כפי מה שהיא בתחילת בריאתו, שזה הערך יוכל להאמר גם על המציאות הגשמית לבדה שגם בחוקי' אנו רואים חכמה נפלאה, כ"א תאמר עוד על הכונניות שנתכוננו בהמציאות בכללה להיות הולכת וטוב, הולכת ומתעלה, עד שתבא לידי ערך רם ומאד נעלה ככל היעודים הגדולים שיהיו לעתיד לבא. "והי' אור הלבנה כאור החמה ואור החמה יהיה שבעתים כאור שבעת הימים", וברכת הטבע כולה, שאמנם הכל הוכן בחכמת אלהים, שמזה המעמד הירוד יתכונן המצב הנעלה שלעתיד. וההפעלה הזאת פועלים רק הכוחות הרוחניים. ע"כ אמר "יד' בחכמה יסר ארץ", החכמה של העמדת המציאות כמו שהיא נראית ג"כ בגשמותה של המציאות. "כונן שמים בתבונה", הרוחניות של המציאות, הכוחות הפועלים לרומם ולשכלל אותה, היא בתבונה, הבנה של תולדה וחיודוש דבר מדבר, כלומר השתלשלות של תולדות חדשות העולות ברום מעלות גבוהות. אמנם קיבוץ החכמה והתבונה הנמצא ע"י הערכת הגשמיות אל הרוחניות לא יושלם לגמרי כ"א בדעת. הדעת היא ההכרה העמוקה, שאינה עוזבת כל פרט קטן מפרטי המציאות היותר קטנים שלא תשלימהו בתכלית שכלולו. וזה בא מצד ההכרה היותר חודרת בפנימיות צרכיהן ורגשיהן של כל בריותיו אשר ברא. ואמר "ברעתו תהומות נבקעו ושחקים ירעפו טל", להצמיח פרי לכל גויה וגויה די מחסורה, נפשות רבות וחסרונם וכל הדברים היתירים יותר מכדי ההכרה, והם כדי להנעים את החיים ולהרחיב את הדעת, למלא את משאלות ההרגשות היותר דקות והיותר פנימיות, שהכל גלוי וידוע לפני אל ראי' ית'. והנה בכל פעולה וכל כח פרטי שבכריאה צריך לשתוף של שלש אלה, להעריך את כח החכמה בקיום והעמדה של חוץ המציאות, עם ההכשר להיות מתעלה במעלות ועליות של רוממות שונות, בצירוף הדיוק הנמרץ של מניעת ההשמטה של כל נקודה קלה וקטנה הדרושה להשכלול הכללי והפרטי.